

BYTROMMEN

September 2020
Medlemsblad for

Allinge-Sandvig Byforening

Indhold

	Side
Åbningstider	2
Foreningens arrangementer	3
Formanden har ordet	3
Kære medlemmer	4
Skolebilleder	5
Hotelp plakater	5
Vaskeriet	6
Eksplosionen	7
Allinge Gasværk	8-12
Danmark set fra luften-før Google	13
Det første hotel på Nordbornholm	14-18
Allinge-Sandvig Byforenings bestyrelse	19
Det ældste foto af Allinge	20

Logoer fra
Bornholms
Andelsvaskeri

Åbningstider for Allinge-Sandvig Byforening

på Kærnehuset, Kirkeplads 2, 1. sal th., Allinge.

I perioden 1/1- 15/5 og 1/9-31/12.

1. onsdag i måneden kl. 15-18.

2. og 4. tirsdag i måneden kl. 19-21.

Alle er velkomne. Der er dog lukket ved evt. arrangementer!

Mail: post@allinge-sandvig-byforening.dk

Web: www.allinge-sandvig-byforening.dk

MobilePay: 47854

Forside: Vaskeriet 1958 (foto: Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek)

Foreningens arrangementer

September

Lørdag den 12. kl. 15-18 Åbent-hus i lokalarkivet.

December

Onsdag den 9. kl. 19-21 julehygge for Byforeningens medlemmer.

Formanden har ordet

Vi glæder os rigtig meget til at åbne dørene og se jer igen i vores lokalarkiv fra 1. september 2020.

Vi har sørget for at der er blevet sprittet af i lokalerne, og der er håndsprit til rådighed for jer, når I kommer i arkivet, ligesom vi har ændret bordopstillingen,

så vi kan holde afstand til hinanden så længe vi ikke er flere end ca. 10 – 15 personer samtidig. Men husk også hver især at holde afstand og pas på hinanden i denne tid med corona.

Derfor er vi meget fortrøstningsfulde for igen at åbne vores aktiviteter for jer.

Vi har endnu ikke fastlagt mange aktiviteter i efteråret og vinteren. Når vi ønsker at holde et foredrag eller andet arrangement, vil det ske på en forsvarlig måde med forholdsregler som afstand, afspritning og håndsprit mm.

Til slut må vi også sige, at det har ikke været et helt normalt forår og sommer. Vi har alle været ramt af coronakrisen. Alle vores aktiviteter siden marts har været aflyst bortset fra de 3 planlagte sommeråbningstider i lokalarkivet.

Velkommen

Lene Vinberg

Kære medlemmer

Vi er 210 medlemmer i Allinge-Sandvig Byforening, og det er vi i bestyrelsen rigtig glade for.

En stor tak til jer, for at støtte os i vores arbejde, for bl.a. at bevare Allinge-Sandvig kulturhistoriske særpræg.

Desværre er der nogle stykker, som endnu ikke har fået betalt kontingentet for 2020, og det kan jo skyldes mange ting, men vi i bestyrelsen håber, at I stadig har lyst til at blive i foreningen, og derved blive orienteret om, hvad der sker af forskellige gøremål, som falder inden for foreningens formål.

I kan betale via MobilePay på nr. 47854
eller
Nordea 0650 6494408440.

Med håb om at høre fra jer, der mangler at betale, og en stor tak til jer der har betalt.

Kasserer Maj-Britt Nordmaj

Skolebilleder

Nu har vi også fået lagt nogle af de gamle skolebilleder på vores hjemmeside. Af hensyn til dataloven er det kun billeder til og med 1950.

Flere af billederne mangler navne, så genkender du nogen af personerne, så meld endelig tilbage

Sandvig Borgerskole 1. - 4. klasse 1952

Hotelpakater

Vi har modtaget en masse gamle hotelpakater fra Gornitzka.

Det er de færreste plakater, der er årstal på. Der er kun en ugedag og en dato.

På denne plakat er der et telefonnr.: 314. Derfor må plakaten være efter 1948 og før 1970. Den 17 juni er en fredag i 1949, 1955, 1960 og 1966. Sardorf spiller på hotellet i 1955 og i 1966. I dagbladet Bornholmeren den 14. juni 1955 kan man læse, at der om fredagen er premiere med ballondans.

Så er der med lidt detektivarbejde sat årstal på denne plakat.

Vaskeriet

Der blev holdt stiftende generalforsamling i 1948, og Bornholms Andelsvaskeri modtog tøj første gang 3. december 1951.

I januar 2006 blev vaskeriet solgt til De Forenede Danske Dampvaskerier og kom til at hedde Bornholms Vaskeri A/S.

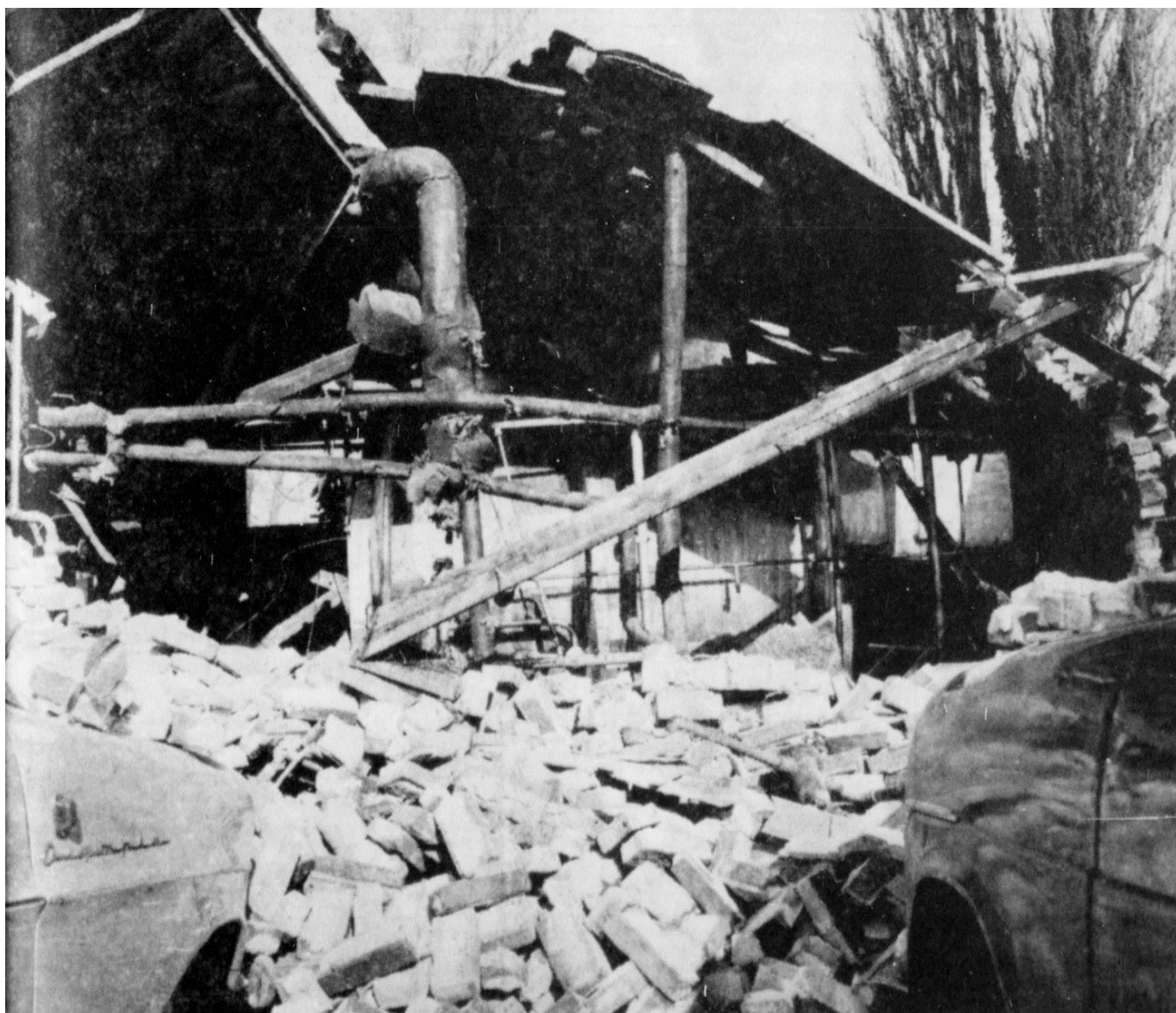
I januar 2008 overtog Victor Vask vaskeriet og flytter produktionen til Rønne. Lige siden har bygningerne med nogle få undtagelser under folkemødet stået tomme, men nu ser det ud til, at der sker noget.

Der skal være bofællesskab bestående af 2- og 3-værelseslejligheder, fællesbageri, petanquebane, legeplads, køkkenhave, orangeri og fælleshus for bofællesskabet.

Det bliver spændende at følge med i det projekt.

NW

Ekspllosionen

(Foto: Bornholms Tidende)

Tirsdag den 19. marts 1963 kl. ca. 8:55 om formiddagen rystede en kraftig eksplosion Allinge. Fyrbygningen til vaskeriet blev fuld-

(Foto: Bornholms Tidende)

stændig raseret, og braget kunne høres over det meste af byen. En stor varmtvandsbeholder med returvand fra vaskeriet var eksploderet. På det tidspunkt befandt to personer sig i bygningen. Vaskeriets bestyrer, der fik svære forbrændinger, og fyrbøderen, der på mirakuløs vis slap fuldstændig uskadt.

NW

Allinge Gasværk

Kan du tænke dig ikke at have rindende vand og lys i dit hus? Nej vel! Det er **HELT** utænkeligt.

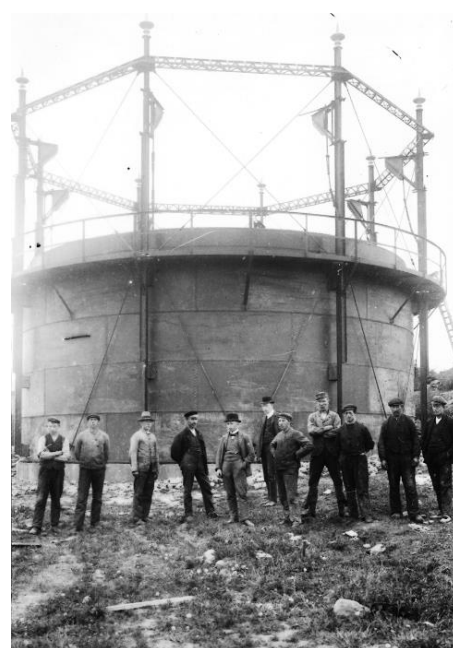
Men sådan var forholdene i starten af 1900-tallet. Der var kun offentlige brønde i Allinge og Sandvig, hvor man kunne hente al det vand man havde behov for. Du kunne kun få lys i hjemmet, hvis du havde petroleumslamper, noget vi kun bruger som hyggebelysning nu.

Det ville man nu lave om på. Efter 3-4 års undersøgelser, så startede man med at opføre et vand- og et gasværk i 1910.

Ligesom nu, blev det hele sat i udbud. Der var det store arbejde med at nedgrave vandrør og gasrør i Allinge og Sandvigs gader. Det var Brødrene Anker, Hasle,

Brødrene Hansen og M.C. Funch, Allinge og entreprenør Hansen fra København, der vandt entrepriserne.

Man blev enige om at placere gasværket lige udenfor Allinge (!) (hvor Nordlandshallen ligger i dag), medens vandværket blev anlagt i Kampeløkkeåens dal lige overfor Brogård.

Her ser du det hårde arbejde det må have været at få nedgravet alle de mange forsyningsrør.

Du kan lige se ammunitionshuset til venstre.

Driften startede i 1911, og forløb fint.

Fra Aage Kofods arkiv.

Et udsnit af et større billede, også fra Allinge omkring 1910. Også her er der tale om nedlægning af rør.

Billedet er fra Lindeplads i Allinge og taget 1911, da man var i gang med at kloakere og nedlægge gas- og vandledninger.

Af arbejdets historie

SiD og Forlaget Fremad har i fællesskab taget et fortjenstfuldt initiativ til en bogrække om arbejdsmandens historie.

Rigtigt er det jo, at historieskrivning i al almindelighed går lidt let hen over almindelige menneskers tilværelse, og selvom der i nyere tid er gjort en del for at ændre på dette, er der stadig mange lakuner.

Men nu får SiD-medlemmerne i hvert fald et præsentabelt værk, hvortil der er planlagt flere bind. I 1982 kom det første, der omhandlede fabrikkerne, og nu foreligger bind II, der beskæftiger sig med bygge og anlæg. Senere behandles transportområdet, det grønne område samt bevægelsen i almindelighed.

Bindene er illustreret med

en lang række fortræffelige billeder, der giver et godt indtryk af arbejdsmandens vilkår, og i hvert fald i dette bind er Bornholm godt repræsenteret, tilsyneladende først og fremmest ved hjælp af gamle Kjeller-billeder fra Allinge. Af dem har vi udvalgt nogle stykker som vi bringer her.

Navne er ikke anført, men så har læserne jo noget at gætte om.

Bornholms Tidende 1/12 1984.

Vandværket var dog snart for lille og måtte udvides flere gange, bl.a. i 1924 hvor de mange hoteller brugte store mængder vand, idet turismen rigtigt blomstrede.

Gasværket havde dog store problemer i 1917-18 idet 1. verdenskrig forhindrede forsyningerne. Man måtte derfor benytte tørv og lærke-træ til fremstilling af gas, og samtidig måtte man indføre "spærretid", så der kun var gas i rørene på specielle tidspunkter.

Gassen blev betalt ved at man benyttede specielle gasmønter, der kunne benyttes i de opsatte gasmålere, som alle brugere havde fået. Mønterne kunne købes forskellige steder. 25 havde dog intet med prisen at gøre. Senere fik man dog målere, hvor der kunne benyttes almindelige mønter.

Husk at gassen kunne bruges til madlavning, varme og ikke mindst lys!!!

Den 6. juni 1936 fejrede man 25 års jubilæum, en begivenhed der blev sat stort op i aviserne Bornholms Tidende, Bornholms Social Demokrat og Bornholms Avis og Amtstidende.

I baggrunden ses Allinge Teglværk, og ASG's gamle klubhus.

Læg mærket til, at hverken Møllevangen eller Pilebroen eksisterer.

Se de gamle jernbanespor. Det lange buede gik til ydermolen på Allinge havn. Desuden ses det lille sidespor, der kunne benyttes når kulene til gasværket skulle afleveres.

Endvidere kan du se ASG's anden fodboldbane (og festplads), der lå lige ud til vejen.

MEN – alt har sin ende!

Efterhånden afløste elektriciteten og oliefyrene gassen. Produktionen kunne ikke længere betale sig.

Efter længere tids diskussion blev det vedtaget at bygge idrætshal på gasværkets plads.

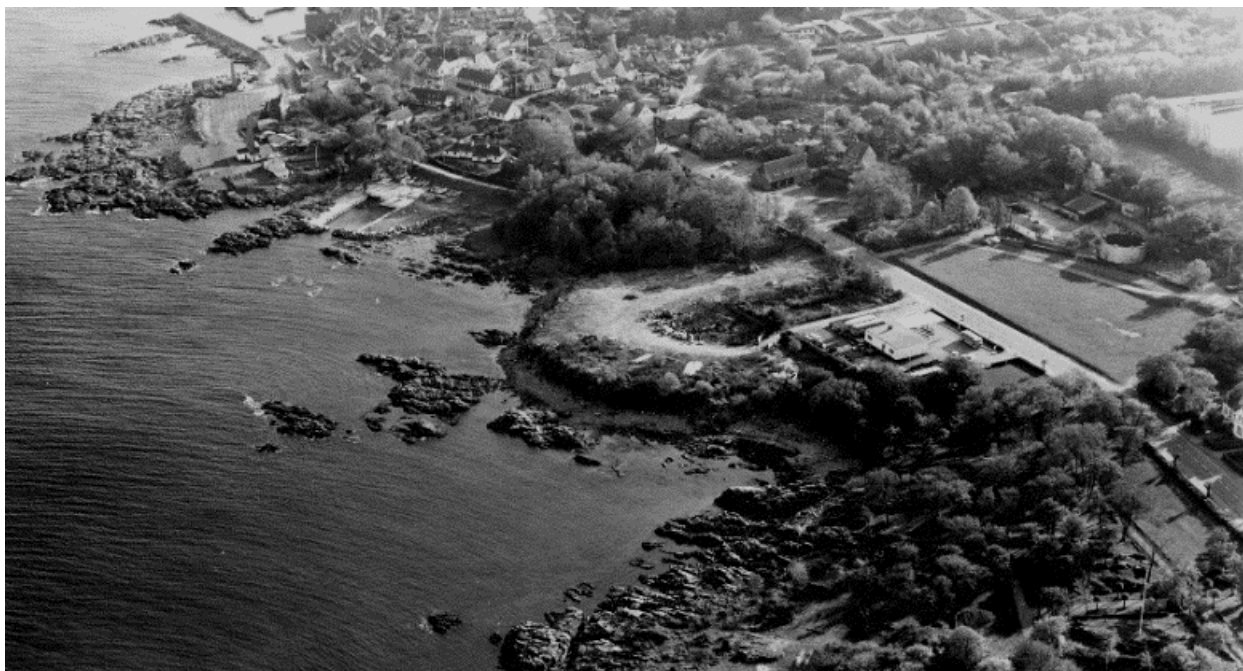
Idrætsfolkene blev enige om, at de ville være med til nedrivningen, så alle brugbare dele kunne sælges til fordel for hallen. Allinge-Sandvig kommune ville stille iltflasker til rådighed, og derefter gik det store arbejde i gang.

Civilforsvaret (CF) ville også hjælpe til. De benyttede nedrivningen af bygningen som en øvelse. (24/3 1974).

Her renser Hans Jensen (tv) og Leif Hansen (th) mursten. De blev solgt for 25 øre stk.
De frivillige lagde et kæmpe arbejde i nedrivningen.

Et billede af området taget samtidig med nedrivningen af gasværket.

Her ses foruden gasværket: Værkstedet og benzintanken, den gamle losseplads, den nye Kampeløkkehavn, Allinge Røgeri med tørrepladsen og jernbanesporet foran gasværket og Kampeløkkehavnen til Allinge Havn.

Så er gasværket HELT væk.
Så kan bygningen af idrætshallen begynde!!!! (3/3 1975).

AKL

Danmark set fra luften-før Google

Som nogle måske sikkert ved, har jeg efterlyst billeder fra vores have i Havnegade 13.

Indtil for nylig har vi kun kendt til et luftfoto af Havnegade 11, da det var en politistation.

Men så så jeg en brochure med overskriften: Danmark set fra luften-før Google. Havnegade13 og vupti var der et billede vi aldrig havde set før.

Det er det Kongelige Bibliotek, luftfotosamlingen der står bag. Det er gratis.

Så check om dit hus måske også er med på et luftfoto.

Søg med www.kb.dk/danmarksetfraluften

Find Nordbornholm og din vej. Du bestemmer næsten selv, hvor stort kortet skal være. Alle billeder er markereret på et oversigtskort måske er din bolig med. Hver gang man er inde og kikke går der meget let 1 time med gratis underholdning.

Hvis du ikke har, eller er skrap med computeren, er der sikkert en der vil hjælpe dig i Byforeningen til en medlemsaften.

foto: Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek

Det første hotel på Nordbornholm

Datteren Juliane Frederikke Hansen i købmandsgården, der nu kaldes Høiers Gaard, giftede sig den 21. september 1860 med snedkermester Lars Hjorth Marcher, og kort efter startede de Nordbornholms første egentlige hotel her på opfordring fra nogle højere embedsmænd fra staten.

Embedsmændene havde behov for et opholdssted, når de udførte deres eftersyn på Bornholm. Lars Hjorth Marcher fra Olsker stod i snedkerlære som ung i København. Derved kendte han til datidens indretning af hotelværelser, der dengang var ganske små kamre. Til en begyndelse opførte han en hodda på gårdsiden med plads til 3 hotelværelser.

Julianes forældre boede på samme måde i København som unge, hvor faren Hans Jørgen Hansen var skibskaptajn. De flyttede omkring 1832 tilbage til Allinge, hvor de begge var vokset op, han i gården, som nu er Høiers Gaard, og hun i Vestergade 2, Kastanjegården.

De indrettede ved overtagelsen af hans forældres gård i 1838 en købmandsbutik med pakhus i stuehuset. Kælderen var en vigtig del af købmandsboden til kølig opbevaring.

Hans Jørgen Hansens far Hans Jørgen Holm (1763-1838) havde gården inden og var styrmand, skipper, avlsbruger, kirkevæрге, brændevinsbrænder, forligelseskommissær m.v.

Der var tale om en af byens største gårde, som han havde overtaget efter sin far underkonstabel, fisker og avlsbruger Jørgen Samuelsen (1732-1797). Jørgen Samuelsen var "drønt", yngste søn af Samuel Johansen, som vi kender til på stedet fra i det mindste 1705 og fremefter. Samuel Johansen må være født her op til 1680, og i denne oversigt handler det om navnlig de sidste af de fem efterfølgende led. Uanset om de var fiskere, avlsbrugere, konstabler, skibskaptajner, købmænd eller hotelejerne var deres bygårds beliggenhed gunstig, ja, fortræffelig, og de har

hele tiden haft uvurderlig meget gavn af havnens anlæggelse og udbedringer.

I 1770'erne fik Jørgen Samuelsen fornyet det meste af stuehuset, der dog først fik udskiftet stråtaget til tegltag i starten af 1800-årene, hvor sønnen Hans Jørgen Holm også fik opført en vestre længe med den karakteristiske køreport, som kendes fra gamle fotos fra omkring 1900. Desuden fornyede Hans Jørgen Holm en lang ladelænge i sydøst. Situationen kan ses på matrikelkortet fra 1818.

Alt var lagt i de bedste rammer for sønnen Hans Jørgen Hansen, der lagde ud med en karriere som skibskaptajn med bolig i København sammen med sin kone Kirstine Marie Holm, datter af Niels Johansen Holm og med evner for købmandshandel. De fik to børn i København og flere siden i Allinge. Den førstefødte i Allinge var ovennævnte Juliane, som blev udset til at fortsætte morens dont ved hendes død i 1860. Forinden var stråtagene på alle avlsbygningerne blevet erstattet med tegltage i 1855, 1856 og 1859 på foranledning af bygningskommissionen.

Juliane og Lars Hjorth Marcher videredrev fra 1860 købmandshandlen med "Boutik" i de tre vestligste stuehusfag med gavl til det, der efter et gadegennembrud blev til Kirkegade, og som var en direkte fortsættelse af Havnegade, begge dele som en følge af havnens nye og herefter altdominerende betydning for byen og for de handlende med deres nye pakhuse.

Stuehuset indeholdt i 1867 fra nordøst: "Sal, Gæsteværelser, Dagligstue, Sovekammer, Køkken, Gang". Desuden var der i 1860-1861 blevet indrettet "Bryggers og Skjænkestue" i vestlængen, hvor der desuden var porten og et par fag til materialerum. Hoddan med de første 3 gæsteværelser ses på købstadsmatrikelkortet fra 1870, nemlig dengang bare ud for fire af stuehusfagene på gårdsiden. Ved hoddans forlængelse i 1874 blev der tegnet ny brandforsikring, og da havde hotellet i alt 9 små værelser, hvis bredde har svaret til fagbredden på det gamle stuehus. Hotellet blev siden kaldt "Hotel Danmark".

Sønnen Laurits Julius Marcher drev såvel hotellet her som købmandshandel fra 1888 til 1892, hvor han solgte til det unge gæstgiverpar fra "Gæstgiveriet Helligdomsgaard" i Rø: Bergine Julie og Otto Agnus Schou. De havde det blot tre år og kaldte det "Schous Hotel"

Schous Hotel fra perioden 1892-95

Fra 1895 til 1896 forsøgte Anton Jeppesen sig derefter under navnet "Hotel Skandia".

Opvarter på det nye "Hotel Jomfrubjerget" fra 1891 Søren Edvard Høier købte derpå i 1896 Hotel Skandia, det tidligere Schous Hotel, tidligere igen Hotel Danmark og Marchers Hotel i Allinge.

Hotel Danmark. 1902-1904.

Foto: Kjøller.

Edvard Høier byggede det om i 1903, 1906, 1910 og 1911 til det, som vi de næste 80 år alle har kendt som "Høiers Hotel". Han arbejdede både på Jomfrubjerget og på Nordbornholm sammen med Johan Blanch, Blanchs Hotel, frem til 1920.

Efter 1911 var han dog kun oppe på 27 gæsteværelser mod over hundrede på Hotel Hammershus, der forblev det største turisthotel på Bornholm. Fra 1920 til 1990 var der herefter 10 ejerskifte, mens bygningerne i det væsentligste ikke blev ændret.

Høiers Hotel efter ombygningen i 1911-12

Foto: Kjøller.

Fra 1990 lod Niels Kenneth, Hotel Østersøen i Svaneke, sit erhvervede Høiers Hotel i Allinge omdanne til "Høiers Gaard" med fortrinsvis lejligheder og dertil nogle forretninger efter en omfattende renovering.

Med opførelsen af 3-etagen mod Østersøen i 1911 havde Edvard Høier for øvrigt overskredet bygningsskalaen i det ellers meget homogene by- og havnemiljø, som endnu er bevaret i Allinge.

Pakhusene fra 1860'erne var til sammenligning kun i 2½ etager, foruden kælder, som der skal til i købmandsøjemed. Sådan skal byen bevares, plejes og tilbygges, også i dag. Mejers Hotel i Storgade overholder denne skala eller målestok, idet kælderen var udnyttet til køkken med videre under hele bygningen, som var i 2 etager. 2½ etage passer så godt til Allinge.

Til "Byen med de gule huse og røde tegltage", som en kunstmaler fandt det karakteristisk for byen for mange år siden. De tidlige kunstmalere på Bornholm var undertiden indkvarterede på Juliane og Lars Hjorth Marchers lille idylliske hotel med den fornemme placering for enden af Allinges dengang nye havn for nu

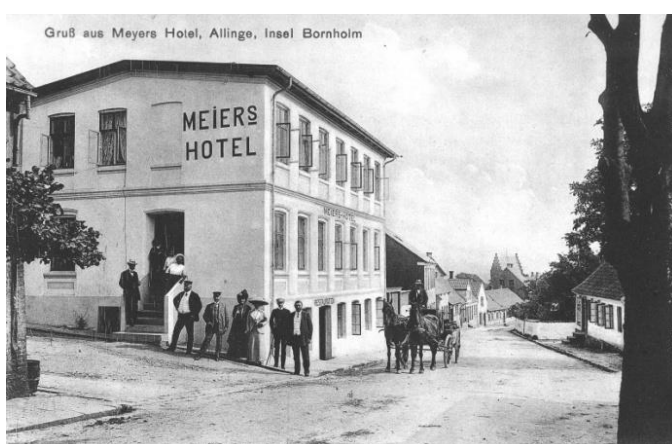
godt 160 år siden. Det en vigtig og interessant del af vores kunst- og kulturhistorie, som vi i dag har brug for at kende til og få formidlet rigtigt ud fra de mange kilder, vi samler ind i byforeningen. I bestyrelsen for Allinge-Sandvig Byforening fortalte jeg i 1991 om Marchers og Høiers Hotel, som stod foran en omfattende renovering eller eventuel nedrivning. Der blev holdt møde mellem bygherre, dennes arkitekter og byforeningen. Det prægede byggeprogrammet på afgørende måde og kunne udføres uden ny lokalplan og til formentlig alles store tilfredshed.

Det kan vi tale om i dag godt 30 år efter i bagklogskabens ulideligt klare lys, som man siger, og det har vi med i erfaringerne, når aktuelle byggeprojekter popper op i gamle Allinge by, senest i Vinkelstræde med Fru Grønbechs Hotel fra starten af 1900-tallet. Nyt og gammelt tilpasses som led i en kæde.

I dag er langt mere af historien om Marchers Hotel klarlagt og kan inspirere andre i lignende situationer. Brug eksemplet og skab bedste kvalitet i fornyelsen, som vi også talte om i forbindelse med det nye Netto, som ingen i dag vil undvære på havnen i Allinge. Alle skal høres og tages alvorligt med på råd, inden der skal ændres på byen, så den med sit fællesskab ikke mister sin dyrebare identitet og trivsel.

Postkort. Høiers Hotel med indlagte billeder.

Det omtalte Meiers Hotel. (Tysk tekst).

Af Jens Riis Jørgensen, arkitekturhistoriker, arkitekt M. A. A.

Se også bagsiden.

Allinge-Sandvig Byforenings bestyrelse

Lene Vinberg
Formand

30 18 19 74 vinberg.lene@gmail.com

Anders Koefoed Larsen
Næstformand

40 32 20 02 akl@sport.dk

Maj-Britt Nordmaj
Kasserer

22 77 29 77 majbritt.nordmaj@gmail.com

Michael Darre
WEB / IT

40 10 19 18 michael@darre.dk

Hans Jensen
Bestyrelsesmedlem

22 17 02 69 peo@city.dk

Flemming Truelsen
Bestyrelsesmedlem

40 56 48 58 lt-ft@mail.dk

Steen Gornitzka
Bestyrelsesmedlem

31 44 19 03 granitten@mail.dk

Arne Bech
Suppleant

53 64 34 18 arneogirenebech@gmail.com

Anne-Mette Stampe
Suppleant

51 52 62 72 ams@amstampe.dk

Til Label.

Det ældste foto af Allinge

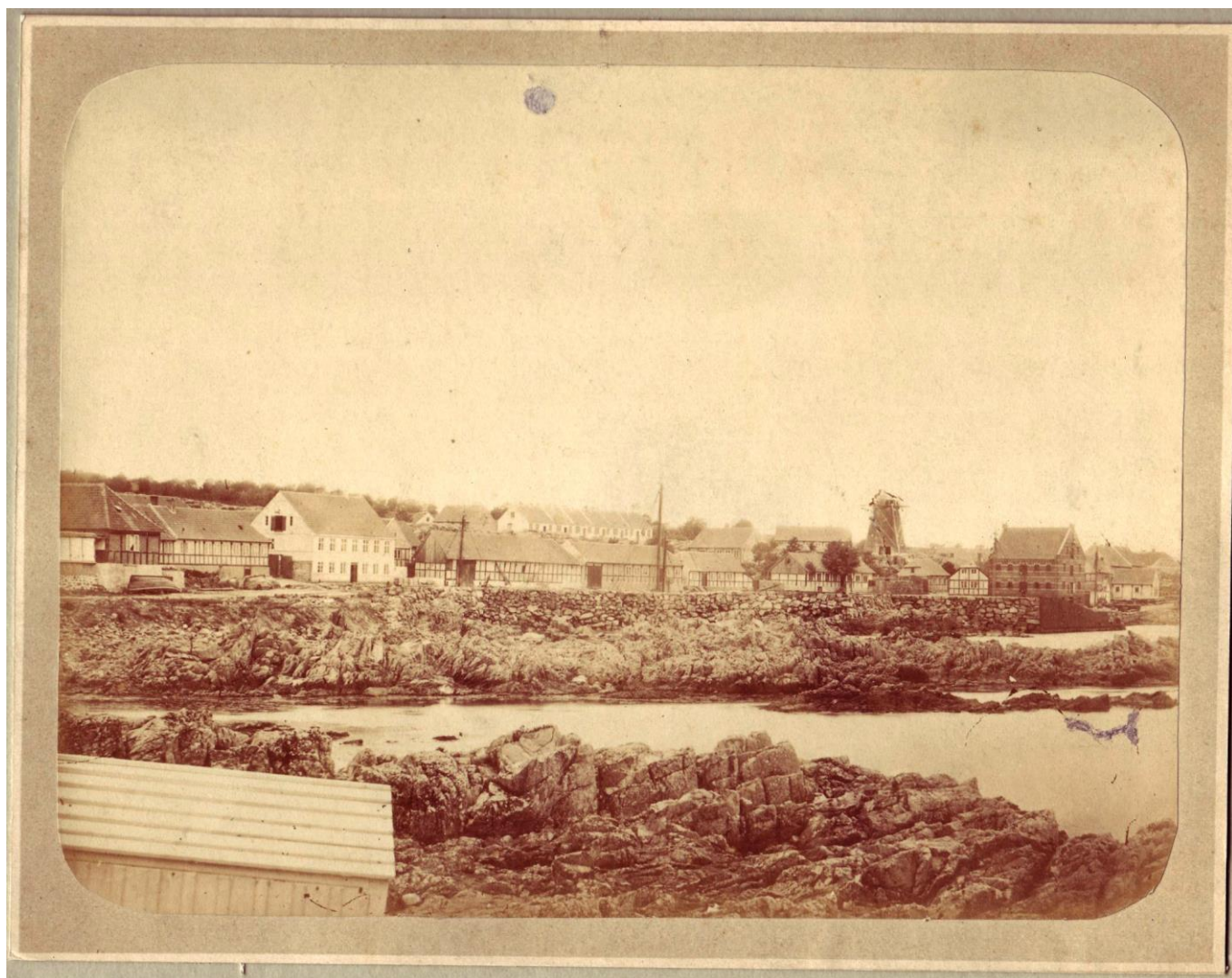

Foto: G. Stöckel

På dette foto, som må være fra 1867 og det hidtil ældst kendte fra Allinge, ses lige nord for Havnegade 13 med den lille port det hus, som enken efter tidligere ejer af Hammersholm Jørgen Pedersen Kofoed købte og beboede efter hans død i 1832. I stuehuset i venstre side blev der, 6-7 år før billedet blev taget, indrettet det første egentlige hotel på Nordbornholm.